

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI SYUJETLI-ROLLI OYINLAR ASOSIDA TARBİYALASH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Yuldasheva Sh.B.,
Nukus innovatsion instituti
assistent o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlari va o'yinning bola hayotidagi ahamiyatli ko'rib chiqildi. Bundan tashqari syujetli-rolli o'yinlar asosida tarbiyalashda yuzaga keladigan muommolar o'rganildi va tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, konsepsiya, texnologiya, o'yin, syujetli-rolli o'yin, hamkorlik.

Bugungi kunda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, ilg'or xorijiy tajribalarni hisobga olgan holda sifatli ta'lim-tarbiya shakllari hamda usullarini amaliyotga joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta'limning innovatsion tizimini tashkil etish bo'yicha keng qamrovli islohatlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi¹ ning qabul qilinishi maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish, maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash, maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsiyalarni, shuningdek, eng ilg'or pedagogik va axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq etish ustivor vazifa sifatida belgilangan. Bu borada maktabgacha yoshdagi bolalarning ahloqiy munosabatlarini rivojlantirishda o'yinlar alohida ahamiyat kasb etadi. Syujetli-rolli o'yinlarda, ularning taniqli tadqiqotchisi D.B.Elkoninning fikriga ko'ra, bolalar o'rtasidagi munosabatlar hamkorlik, o'zaro yordam, mehnatni taqsimlash va bir-biriga bo'lgan e'tibor, ba'zan avtoritar munosabatlar, hatto zulm va qo'pollik ko'rinishidagi ijobiy va salbiy shaxsiy xususiyatlar shakllanadi. O'yin, bir tomondan, bolalik submadaniyatining o'ziga xosligi, ikkinchi tomondan, bolalarni hayotga tayyorlash uchun jamiyat tomonidan maqsadli foydalaniladigan ta'lim tizimining elementidir. Maktabgacha yoshdagi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312 son qaroriga 1-ilova "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

bolalik davrida bolaning hayoti o‘yin bilan o‘tadi. Unda odamlar orasida o‘z o‘rnini anglash va kattalardek bo‘lish istagi paydo bo‘ladi, xatti-harakatlarning yangi shakllari shakllanadi va mustahkamlanadi, aqliy kognitiv jarayonlar rivojlanadi. Maktabgacha yoshdagi bola uchun o‘yin orqali yangi narsalarni o‘rganish oson va ixtiyoriy ravishda sodir bo‘ladi [4].

Bugungi kunda maktabgacha ta‘limdan syujetli-rolli o‘yinlar asta-sekin siqib chiqarilmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘yin-kulgilari asosan o‘yinga asoslangan o‘qitish usullari bilan band, chunki maktabgacha ta‘lim tashkilotlari tarbiyachilari bolalar rivojlanishidagi syujetli-rolli o‘yinlarning ahamiyatini etarlicha baholamaydilar. Maktabgacha ta‘lim guruhlar tarbiyachilari o‘yinni sof amaliy, didaktik vosita sifatida tobora ko‘proq ko‘rib chiqmoqdalar. Bundan tashqari, hozirgi pedagoglar syujetli - rolli o‘yinlarni tashkil etish va boshqarish usullari haqida etarli bilimga ega emaslar, ko‘pincha o‘yinlarni texnika va o‘yinga asoslangan o‘qitish usullari bilan almashtiradilar.

Yana bir muammo shundaki, syujetli - rolli o‘yinlarda bolalarning tashabbusi va faolligi ko‘pincha tarbiyachining o‘z tashabbusi bilan almashtiriladi. Bunday o‘yinda bola o‘yin faoliyati sub‘ekti emas, balki kattalarning ko‘rsatmalari ijrochisi bo‘ladi, ya‘ni maktabgacha yoshdagi bolaning o‘zi bajaruvchi va yaratuvchi bo‘la olmaydi. Buning oqibatida bolalarning umumiy rivojlanish darajasi va psixologik xususiyatlariga aks ta‘sir etadi [2, 3].

Maxsus tashkil etilgan pedagog aralashuviz bolaning to‘liq rolli o‘yini sekin sur‘atda rivojlanadi. O‘yinning shakllanishi, agar tarbiyachi uni maqsadli ravishda boshqarsa, faolroq bo‘ladi. Bunday holda, kattalar qanday usullarga tayanishi kerakligini hisobga olish kerak. Ular tarbiyachining shaxsiy namunasi, ijtimoiy muhit tomonidan namoyon bo‘ladigan xatti-harakatlar namunalari, badiiy adabiyotda, pedagogik adabiyotlarda tasvirlangan harakatlar bo‘lishi mumkin. A.P.Usova [7] bolalarga bir-biri bilan munosabatda bo‘lishning to‘g‘ri usullarini o‘rgatishning hojati yo‘q, lekin bu munosabatlarning rivojlanishini boshqarish, maktabgacha yoshdagi bolalarning qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda hayotini tashkil etish, shu bilan birga mustaqillikka yo‘naltirish zarurligini ta‘kidlaydi. O‘yinni boshqarishda tarbiyachi bolalarning e‘tiborini oddiy axloqiy me‘yorlarga qaratadi, ularning o‘zlashtirishi jamoaviy munosabatlarni tartibga solishga va adolatli qaror qabul qilishga yordam beradi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari tarbiyalanivchilarida syujetli-rolli o‘yinlar vositasida o‘zaro hamkorlik tuyg‘usini shakllantirish bo‘yicha zamonaviy ilmiy

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍŃ INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

tadqiqotlarning tahlili bir qator muammolarni aniqlashga imkon beradi: bolalarni rivojlantirish uchun syujetli-rolli o‘yinlarning zarurligini anglash, bolalarning syujetli-rolli o‘yinlari va maktabgacha davlat ta’lim standartining zamonaviy talablaridan kelib chiqqan holda tegishli texnologiyalarning etarli darajada rivojlanmaganligi; tarbiyachilarning erta maktabgacha yoshdan boshlab syujetli-rolli o‘yinlar vositasida o‘zaro hamkorlik tuyg‘usini shakllantirishni boshlash zarurligini tushunishlari va hozirgi sharoitda ushbu jarayonni pedagogik va uslubiy ta’minlashning ilmiy va amaliy rivojlanishi etarli emasligi.

Syujetli-rolli o‘yinlar jarayonida bolalarda o‘zlari bajaradigan rolga xos bo‘lgan xulq-atvor tarkib topishi kerak. O‘yin jarayonida bajariladigan rollar tarbiyalanuvchilarni faollashtirib fantaziyasi, hayot olamini boyitadi. O‘yinga asoslangan faoliyatni tashkil qilishda maktabgacha yoshdagi bolalarning mazkur jarayonga nisbatan qiziqishlari har tomonlama o‘rganilishi lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda syujetli-rolli o‘yinlar vositasida sheriklik va do‘stlik munosabatlari vujudga keladi hamda rivojlanadi, shunga mos ravishda o‘rtoqlik va do‘stlik ruhi shakllangan kichik guruhlar paydo bo‘ladi. Ular tarbiyalanuvchi shaxsini shakllantirishning eng muhim omilidir, chunki ularda o‘zaro yordam, ma’naviy qo‘llab-quvvatlash, g‘amxo‘rlik, hamdardlik va shu kabi umuminsoniy qadriyatlarining asoslariga erishiladi.

Tarbiyalash amaliyoti shuni tasdiqlaydiki, tarbiyachilar bolalar bilan tarbiya ishlarida bolalarning manfaatlarini, ularning layoqati va ehtiyojlarini yetarlicha e‘tiborga olmasa, u holda egoizm, shafqatsizlik, boshqa odamlarning qayg‘usiga befarqlik kabi fazilatlarini rivojlantirishga xos bo‘lgan muhit paydo bo‘lishi mumkin. Bunday muhitda rahm-shafqat, hamdardlik, biror narsada yordam berish kabi hissiyot yo‘q bo‘ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda syujetli-rolli o‘yinlar vositasida hayrixohlik, o‘zaro yordam, mustaqillik, faollik, mehribonlik, hamdardlik kabi sifatlarning shakllanishi jarayonida individuallik rivojlanadi, bunda ijobiy tajriba to‘planib, salbiy xislatlari bartaraf etib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312 son qaroriga 1-ilova “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”
2. Sotsializatsiya lichnosti rebyonka ot rojdeniya do shkolы v sovremennыx kulturno-istoricheskix usloviyax: monografiya /avtorskiy kollektiv: A.N.

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Ganicheva, N.I. Demidova, Ye.A. Dubrovskaya, V.D. Kalishenko, S.V. Kojokar, S.A. Kozlova, M.V. Krulext, N.B. Polkovnikova, Ye.O. Polosuxina, N.P. Flegontova, A.Sh. Shaxmanova, S.Ye. Shukshina / pod nauch. ruk. S.A. Kozlovoy. – M.: MGPU, 2017. – 196 s. –S. 39 – 52.

3. Novosyolova S.L. Igra: opredeleniye, proisxojdeniye, istoriya, sovremennost [Elektronnyy resurs. URL: http://igrashkolasnovoselovoy.narod.ru/olderfiles/1/dsaj_2003_6_N.pdf] (Data obraçeniya 01.11.2018).
4. Usova A.P. Rol igrы v vospitanii detey [Elektronnyy resurs. URL: http://elib.gnpbu.ru/textpage/download/html/?book=usova_rol-igry-v-vospitanii-detej_1976&bookhl] (Data obraçeniya 01.11.2018).